

YTTRANDE

2013-12-19

Dnr: SOU 2013:69

Miljödepartementet
Tegelbacken 2
103 33 Stockholm

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråds remissvar avseende Vattenverksamhetsutredningens delbetänkande Ny tid ny prövning – förslag till ändrade vattenrättsliga regler (SOU 2013:69)

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd (ArbetSam) är Sveriges största museiförening med 491 medlemsmuseer (2013-12-18) Medlemmarna i föreningen rekryteras från orter över hela Sverige. ArbetSam har i samarbete med Arbetets museum identifierat 1 450 museianläggningar i Sverige. Vi beräknar att mer än 300 av dessa museianläggningar finns vid en eller flera dammanläggningar. Driftsformerna för dessa museer är mycket varierade. Här finns enskilda föreningar, stiftelser, privatpersoner och företag som sköter den vardagliga driften. Ägandeförhållandena är minst lika mångfacetterade med föreningar, stiftelser, kommuner, företag och privatpersoner som ägare. Huvudparten av arbetslivsmuseerna drivs av ideella krafter.

Synpunkterna i detta remissvar har sammanställts av Torsten Nilsson, 1:e intendent Arbetets museum och adjungerad i ArbetSams styrelse

Bakgrund

När Sverige industrialiserades fanns inte kapital att investera i ångmaskiner. Det blev den billigare vattenkraften som drev maskiner och produktionsutrustning. Sverige har därför, i motsats till exempelvis England, ett stort antal industriella anläggningar utanför städerna där vattenkraften varit en av lokaliseringsfaktorerna. Utanför storstadsområdena har marktrycket inte varit lika stort och många värdefulla industrieanläggningar har därför bevarats åt eftervärlden. På dessa platser finns idag arbetslivsmuseer som på ett resurssnålt och hållbart sätt bevarar och befolkar dessa platser. Där berättar man historien om hur Sverige utvecklades från att vara ett jordbruksland till att bli en framgångsrik industrination. På många av dessa platser finns det idag också småskalig elproduktion i kraftstationer som även de berättar historien om hur Sverige blivit en industrination.

Synpunkter på betänkandet Ny tid ny prövning – förslag till ändrade vattenrättsliga regler

Inledningsvis finner ArbetSam det mycket märkligt att det i utredningsgruppen inte funnits en enda person som representerar kulturmiljö. Varken en professionell representant eller någon representant för civilsamhället. ArbetSam beräknar att mer än 300 museianläggningar berörs av utredningen.

ArbetSam är en museiförening som organiserar arbetslivsmuseer. Bevarandet av industrisamhällets kulturarv har i mycket stor omfattning överlåtits till civilsamhällets organisationer. Där finns de kunskaper och resurser som krävs för ett långsiktigt och hållbart bevarande av kulturarvet. Inom ArbetSam finns dock inte den juridiska expertis som krävs för en konsekvensanalys av förändrade vattenrättsliga regler och hur dessa påverkar de arbetslivsmuseer som finns vid eller äger/driver dammanläggningar.

Utredningsförslaget berör en stor del av industrisamhällets kulturarv, 2 000 vattenkraftverk och 11 000 dammar. I kapitlet 14.3.1 Berörda verksamheter och anläggningar beskriver utredningen vilka anläggningar som berörs. Ingenstans i detta kapitel beskrivs de dammar som byggts för att utvinna kraft till industriella anläggningar, manufaktursmedjor, masugnar, stampar, kvarnar, sågverk, smältsmedjor, yxfabriker, mekaniska verkstäder, gjuterier, gummifabriker, pappersbruk, gruvor, järnbruk, blåsmaskiner osv. Detta kan bara bero på att ingen kulturmiljöexpertis deltagit i utredningsförfarandet.

Exempel Olofsfors bruksmuseum

Södra Västerbotten

Nordmalings kommun

Brukat grundades 1762 av affärsmannen John Jennings. Affärsidén var att transportera järnmalm från Utö och Dannemora upp till Olofsfors och där smälta malmen och framställa smidbart järn som sedan transporterades tillbaka till Stockholm, vägdes på järnvågen och exporterades ut i världen. Det blev en lyckad investering och verksamheten finns kvar på samma ort 250 år senare. Olofsfors AB tillverkar idag skop- och hyvelstål samt drivband till skogsmaskiner, men idag drivs produktionen av elektricitet. Platsen man valde var i Nordmalingsfjärden vid Leduåns utlopp i havet. Ån möter havet med några forsar och var därför en utmärkt plats att etablera en industri. Man byggde masugn, smältsmedja och manufaktursmedja. För att driva dessa tre anläggningar byggdes tre dammar. Förmodligen fanns det en damm på platsen sedan många år eftersom en kvarn nämns som föregångare till järnbruket.

Idag förvaltas ett tjugotal industriella byggnaderna av Stiftelsen Olofsfors bruksmuseum som också driver den museala verksamheten på platsen. Arbetarstugorna, ett femtontal, ägs av privatpersoner och ett bostadsbolag.

De tre dammarna ägs och förvaltas av Nordmalings kommun. Hela ortens själ finns i de tre dammarna som sedan 1762 gett kraft till produktionen. Under de 20-30 sista åren har vattnet passerat bruksområdet utan att användas men dammarna fortsätter att berätta om varför hela byn finns på denna plats. Dammarnas skötsel och underhåll drar ganska höga kostnader för Nordmalings kommun som är en förhållandevis liten kommun. Kommer denna lilla kommun att orka ta striden att bevara dessa tre dammar som idag inte har något kommersiellt värde utan bara finns som miljöskapare?

ArbetSam ser i konsekvenserna av denna utredning ett överhängande hot mot ett stort antal kulturmiljöer som till stor del förvaltas av civilsamhället och som inte kommer att ha de ekonomiska resurserna för nya vattenrättsliga prövningar.

ArbetSam anser att:

1. utredningen måste kompletteras med synpunkter från kulturmiljöexpertis
2. konsekvenserna för kulturmiljöerna måste utredas

Anders Lind, ordförande

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd

genom Torsten Nilsson, adjungerad sekreterare

Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd